

FÖRELÄSNING 1

Vad är tillämpad etik?

En definition: det filosofiska studiet av reella moraliska beslutssituationer, oftast s.k. ”moraliska dilemman”. Alternativt skulle man kunna förklara tillämpad etik som applicerandet av etiska överväganden i en konkret beslutssituation, att väga olika etiska skäl för och emot olika handlingsalternativ.

Exempel på etiska frågeställningar som diskuteras

Kan vi handla omoraliskt mot djur och natur? Bör vi äta kött? Är det rätt eller fel med abort? Ska vi kvotera för att uppnå jämställdhet? Bör du ge en slant till tiggaren vid stationen?

Singer nämner även ett antal etiska frågeställningar som mer förvillar än ger en representativ bild av vad etik är: t.ex. en uppsättning förbud rörande sexualitet; en uppsättning av korta och enkla regler (”ljug inte”, ”döda inte”); det som Gud påbjuder/förbjuder; det som jag eller samhället jag lever i (subjektivt) tycker/anser är rätt.

”[D]et som behövs visas för att den tillämpade etiken skall stå på fast grund, är att etisk argumentation är möjlig” (Singer 1996, s. 19).

Att leva enligt etiska normer

Två distinktioner: (1) ’att leva i enlighet med (vad vi anser vara) de rätta etiska normerna’ och ’att leva i enlighet med (vad vi anser vara) felaktiga etiska normer’; (2) ’att leva i enlighet med någon etisk norm’ och ’att överhuvudtaget inte leva i enlighet med någon etisk norm’. En beredskap att försvara sitt ställningstagande (även om det är okonventionellt) leder en under moralens sfär; om en människa inte kan rättfärdiga sina val kan hen inte anses leva enligt etiska normer (även om hennes beteende överensstämmer med dess handlingsdirektiv).

Det är inte vilket rättfärdigande som helst som duger: inte enbart i termer av egenintresse. ”[B]egreppet ’etik’ för med sig idén om något som är större än individen” (Ibid., s. 21).

Etiken kräver, enligt Singer, att vi går utöver vad ”jag” och ”du” till den universella principen: universaliserbarhet som ett minimumkrav för en etisk position. [Kontroversiellt argumenterar Singer för att han att universaliserbarhet ger starka skäl för, och förflyttar bevisbördan till motståndarna till, konsekventialismen.]

Singers utgångspunkter

Singer nämner ett antal utgångspunkter för hans tillämpning i resten av bokens kapitel. Singer förespråkar en preferensutilitarism, d.v.s. (grovt uttryckt) den handling är rätt som leder till största möjliga preferenstillfredsställelse för alla relevanta preferenser. En preferens/intresse kan förstås på ett vitt sätt som vad en person föredrar; t.ex. att jag föredrar kaffe framför té är en preferens jag har. Det är betydelsefullt att intresse/preferens är ett vidare begrepp än den klassiska utilitarismens ”njutning” och ”smärta”.

Steget från mina preferenser till alla som berörs av min handling: mina intressen räknas inte för mer än andras givet opartiskhet. Alltså bör intressena sammanvägas på ett opartiskt sätt (dock inte nödvändigtvis genom att maximera den totala mängden tillfredsställelse).

Singer anammar R.M. Hares distinktion mellan två nivåer av moraliskt tänkande: en ”kritisk” och en ”vardaglig”/intuitiv. Den viktiga poängen här är att det på en vardaglig nivå kan finnas skäl att göra avsteg från konsekventialismen, att inte alltid maximera preferenstillfredsställelse. När vi ställs inför etiska dilemman måste vi dock ta oss ner till en kritisk nivå och där kommer preferensutilitarismen vara den riktiga moraliska principen enligt Singer.

Ytterligare specificering av Singers konsekventialismen

Konsekvenserna av en handling varierar med situationerna som den utför i, men det leder inte till en relativism. Det viktiga är att en mer generell princip – i Singers fall preferensutilitarismen – är universellt giltig och tillämplig. Det vill säga, det kan vara universellt sant och giltigt att den rätta handlingen är den som maximerar total preferenstillfredsställelse, även om det är kontextuellt vad som faktiskt maximerar preferenser i en given situation.

Jämlikhet

Jämlikhet mellan olika etniska grupper, mellan män och kvinnor, personer med hög och låg IQ, från olika samhällsklasser, etc., vilar den på en faktisk/deskriptiv grund eller ej? Singers svar är att jämlikhet är en grundläggande princip som inte är beroende, eller falsifieras av, några faktiska/naturliga egenskaper (t.ex. intelligens, rationalitet, moralisk personlighet).

John Rawls kontraktualistiska teori om jämlikhet utgår från rationella människor har två moraliska förmögenheter (t.ex. ett moraliskt sinne). Men Singer säger: de som saknar denna förmåga (t.ex. spädbarn och mentalt handikappade), saknar de också moralisk ställning? Mer generellt skriver Singer att han inte tror att ”det finns någon moraliskt väsentlig egenskap som alla människor har i lika grad” (Ibid., s. 28).

Principen om lika hänsyn till lika intressen

Singers jämlikhetsprincip följer på kravet om att etiken måste vara universaliserbar. Vi bör lägga samma vikt vid lika intressen, oavsett vems intressen det är. Om Kalle lider 3 enheter och Lisa lider 3 enheter så finns det inget skäl att hjälpa Kalle framför Lisa bara för att Kalle är Kalle (eller att Kalle är man eller från ett visst land, etc.). Om en viss handling gynnar Kalle med 3 enheter och missgynnar Lisa med 4 enheter finns det inget skäl att utföra denna handling. (Det kan dock finnas externa faktorer som är relevanta. Om t.ex. inte bara Kalle gynnas av denna handling utan dessutom gynnas Karin med 2 enheter, ja då kan den vara rätt att utföra även om Lisa missgynnas.)

Moraliskt godtycke

Singer argumenterar för att den enda egenskap som inte är moraliskt godtycklig vid fördelningen av hänsyn är intresse. Att gynna någon p.g.a. ras, kön, intelligens, etc. är att göra en godtycklig åtskillnad (varför inte gynna personen med snyggast skor?). Den enda förmåga eller färdighet som är moraliskt relevant, menar Singer, är förmågan att besitta intressen. Exempel på moraliskt relevanta intressen är att undvika smärta, utveckla sina förmågor, tillfredsställa sina grundläggande behov och att vara fri att utveckla sina egna ideal, etc.. Vilka intressen som är relevanta är dock delvis beroende av frågan och situationen (jmf. antagning till flygledarutbildning där syn är relevant för det intresse som ska tas i beaktande, vilket gör att personer med dålig syn kan nekas tillträde utan att det är diskriminerande).

Lika hänsyn betyder inte nödvändigtvis lika behandling

För det första finns det situationer där ojämlik behandling leder till ett mer jämlikt resultat (jmf. jordbävningskatastrofen; samt principen om avtagande marginalnytta).

Scenario 1 (utan behandling)

Person A: förlorar ett ben och en tå

Person B: förlorar ett ben

Scenario 2 (behandlar A)

Person A: förlorar ett ben

Person B: förlorar ett ben

Scenario 3 (behandlar B)

Person A: förlorar ett ben och en tå

Person B: förlorar inget

Singers princip ger ett annat resultat än principen om avtagande marginalnytta: även om person A har det sämre och därmed skulle gynnas mer av en behandling enligt denna princip så bör vi behandla person B då resultatet är tillräckligt gott (trots att det ökar ojämlikheten mellan A och B). Därför är principen inte en mer genomgripande egalitär princip.

Skillnaden mellan "lika möjligheter" och "lika hänsyn"

Ett vanligt argument, eller antagande, är att ojämlikhet är acceptabel om den uppstått genom en tävling på lika villkor eller med lika möjligheter. Vad innebär principen om lika möjligheter (lika bra skolor, lika hemförhållanden, lika medfödda förmågor och färdigheter)? Det verkar svårt eller omöjligt att utplåna de skillnader som uppkommer av skillnader i genetiska anlag för att därmed garantera genuint lika möjligheter.

Singer föreslår att ett mer rättvist samhälle skulle använda sig av den Marxistiska sloganen: "Från var och en efter förmåga, åt var och en efter behov". Först då skulle genuint lika hänsyn tas (utan godtycke). Han nämner ett möjligt undantag: ansträngning. Det skulle kunna vara rättfärdigat att belöna människor i förhållande till hur mycket de anstränger sig så att ambitiösa personer får mer resurser (det är inte detsamma som att belöna medfödd talang).

Positiv särbehandling

Det är ett sätt att gå bort från principen om lika hänsyn för att närma sig principen om lika möjligheter. Problemet är att det verkar vara ett flagrant brott mot jämlikhetsprincipen således. Positiv särbehandling kan inte rättfärdigas av skälet att den utjämnar faktisk ojämlikhet mellan olika grupper i samhället (jmf. jämlikhet är en princip). Ett annat sätt vore att appellera till principen om lika möjligheter och genomdriva den retroaktivt. Är det diskriminerande eller inte? Med avseende på antagning till utbildning, skriver Singer: "de som antas med ett intelligensbaserat antagningssystem [har inte] någon större rätt att bli antagna än de som antas genom positiv särbehandling" (Ibid., s. 52). Det vill säga det finns inga moraliskt betydelsefulla intressen som riskerar att frustreras i detta fall; det handlar om vad universitetet bestämmer för mål.